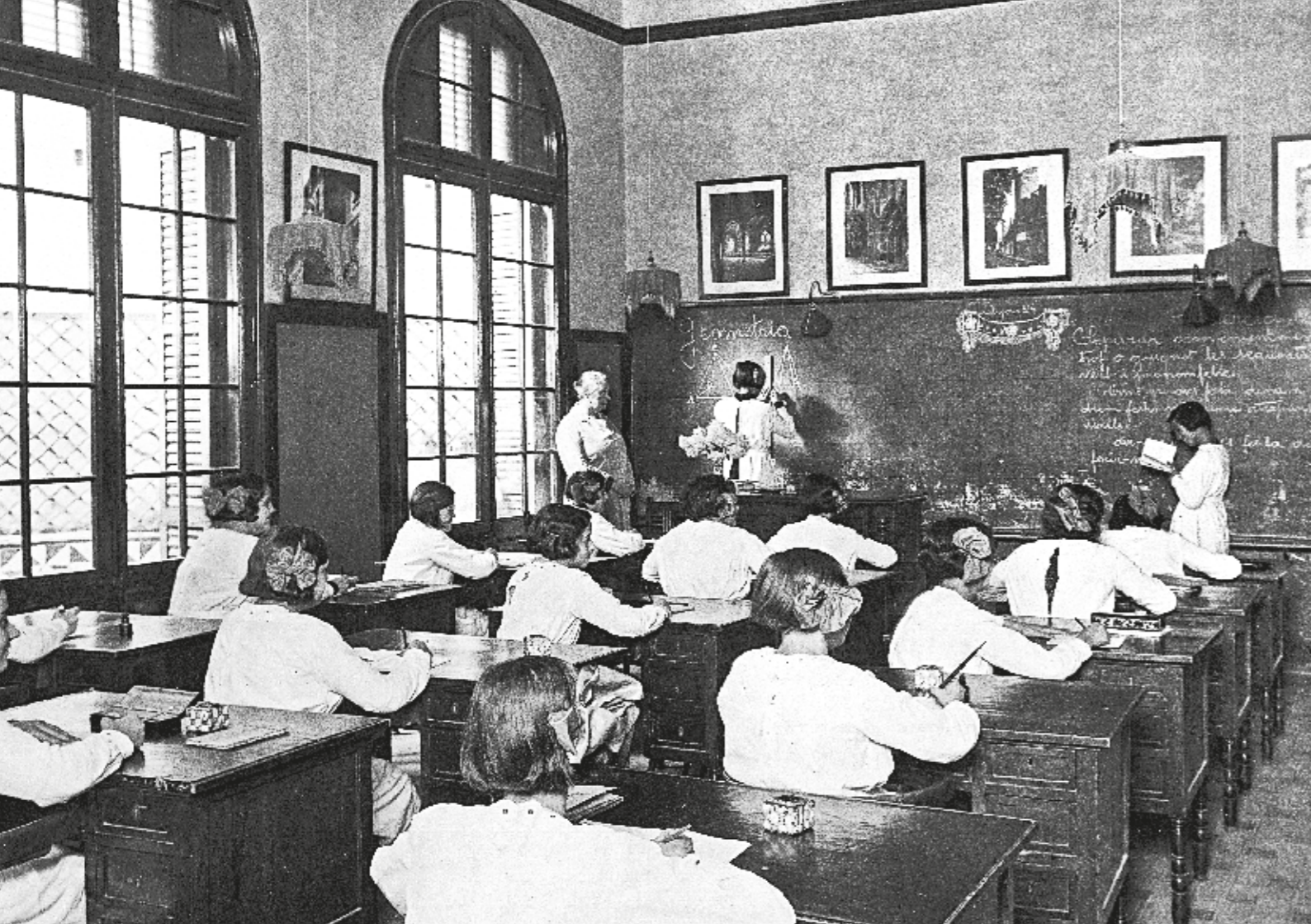

**LES ESCOLES A
BARCELONA**
1900-1975

PÉREZ DE ROZAS / LABANS-BCN-SANT ANTONI - FONDS INSTITUT LLUÏSA CURA

Núria Bosom Palau

LES ESCOLES A BARCELONA 1900-1975

 efadós®

LES ESCOLES A BARCELONA 1900-1975

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: març del 2026

© dels textos, Núria Bosom Palau

© del pròleg, Marina Subirats

© de les fotografies, diversos autors

© de la col·lecció, Editorial Efadós

© de l'edició, Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A

Polígon industrial les Torreneres

08754 El Papiol (Baix Llobregat)

Telèfon 93 673 12 12

efados@efados.cat

www.efados.cat

Idea original i disseny

Editorial Efadós

Hi col·labora

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport de

Assessorament lingüístic

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada: Gabriel Casas i Galobardes / ANC

Fotografia pàg. 2: L'Escola Lluïsa Cura per a dones de la ronda de Sant Antoni *ca.* 1931.

Fotografia pàg. 14: Joc infantil de saltar i parar *ca.* 1900.

Fotografia pàg. 65: Grup Escolar Pere Vila el 1931.

Fotografia pàg. 106: Escola Nacional Montessori *ca.* 1950.

Fotografia pàg. 176: Manifestació per reivindicar les escoles bressol el 1981.

Acrònims

Arxiu Fotogràfic de Barcelona (AFB)

Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya (AFCEC)

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB)

Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella (AMDCV)

Arxiu Municipal del Districte de Sarrià-Sant Gervasi (AMD SG)

Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí (AMDSM)

ISBN 979-13-87658-52-6

DL B-2400-2026

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

De la nostra història escolar individual i col·lectiva

Pàg. 10

INTRODUCCIÓ

Rostres i memòries:
la vida escolar a Barcelona (1900-1975)

Pàg. 15

1900-1930

La transformació de l'educació

Pàg. 65

1931-1939

L'escola republicana:
Il·lusió, innovació i guerra

Pàg. 107

1940-1970

L'ensenyament sota el franquisme

Pàg. 177

1971-1975

L'ensenyament públic fins a la Transició

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

DE LA NOSTRA HISTÒRIA ESCOLAR INDIVIDUAL I COL·LECTIVA

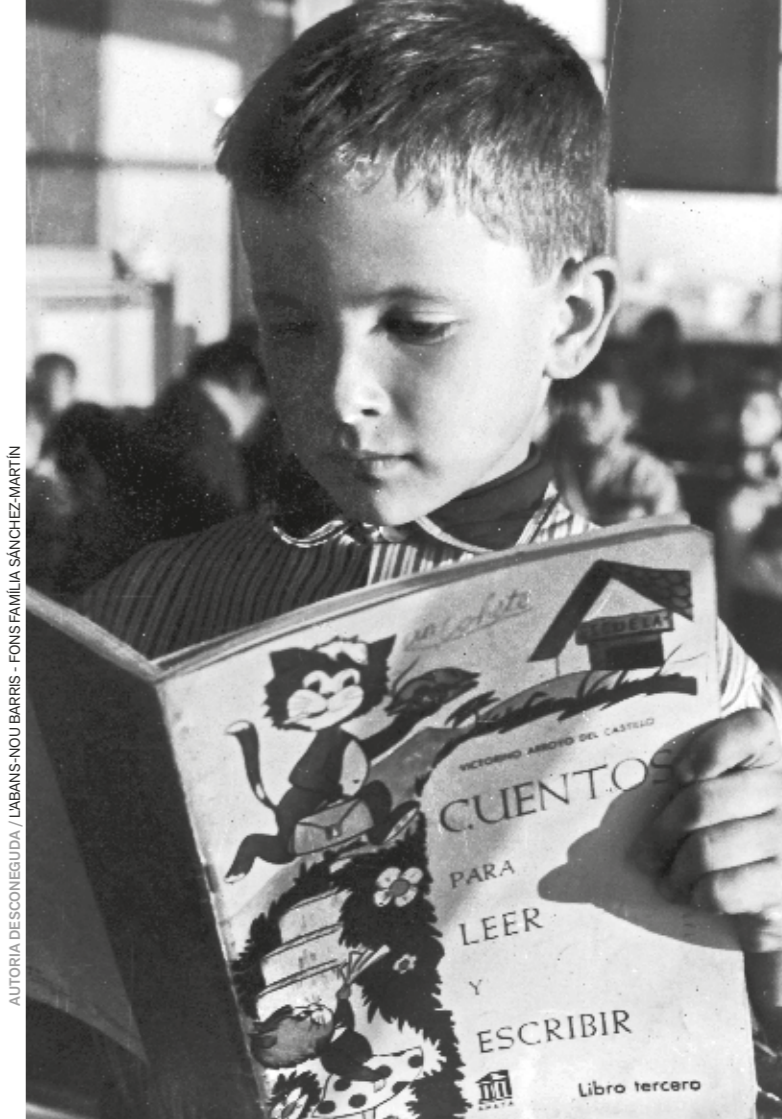
Marina Subirats, exregidora d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

Heus aquí un llibre ben singular, que estic segura que generarà reflexions, però també nombroses emocions. Retrobar la que va ser la nostra escola, per grans que siguem, ens acosta a aquells temps de la infància, als nostres companys i companyes, als mestres que vam tenir, que tant vam estimar o tant vam patir, que de tot hi va haver... Veure la imatge de la nostra escola sol ser retrobar un record, tendre o amarg, però d'un lloc i un temps que ens han marcat per a tota la vida.

Aquest llibre, però, és molt més que un record emocional; ens indueix sobretot al coneixement de la nostra història col·lectiva i a recordar què ens ha passat de l'educació. Hi veiem, a través de les imatges, allò que hem viscut com a país, les pujades i baixades culturals i educatives que s'hi han succeït.

L'any 1900, poc més de la meitat de la població de Barcelona sabia llegir i escriure, i l'analfabetisme era amplíssim, sobretot entre les dones. Des de l'inici del segle xx sorgeixen, però, diverses experiències pedagògiques sovint inspirades en persones d'altres països, com va ser, per exemple, el cas de Maria Montessori. O de l'Escola

Moderna, creada per Ferrer i Guàrdia, pensada per a criatures de la classe treballadora i que introdueix per primera vegada la idea de la coeducació, és a dir, que les escoles han d'incloure nens i nenes, i educar-los igual i en les mateixes matèries, i han d'incloure també criatures procedents de diverses classes socials, perquè es coneguin i puguin tenir punts de vista en comú. Un conjunt d'iniciatives que donaran lloc al moviment que es va anomenar «Escola Nova», de la qual, en part, encara vivim ara. Aquest plantejament, a Barcelona, queda canalitzat sobretot a través de l'obra educativa municipal i el seu Patronat Escolar, i parteix d'un principi diferent: cal educar el poble, i cal educar-lo d'una manera digna. Com deia Pere Vergés, director de l'Escola del Mar, una de les escoles concebudes i construïdes en aquella etapa: «amb la democràcia, el príncep és el poble, i per això cal educar el poble com un príncep».

AUTORIA DESCONEGUDA / LABANS-NOU BARRIS - FONTS FAMILIA SÁNCHEZ-MARTÍN

I, efectivament, com ens mostren les fotografies d'aquest llibre, es van començar a construir unes escoles diferents, adreçades, no a la burgesia, que utilitzava sobretot les grans escoles religioses, que també veureu aquí, sinó a la població treballadora. Eren escoles d'una gran qualitat educativa i amb uns edificis magnífics. Quan mireu les fotografies, veureu com ha canviat radicalment la imatge: ja no són les fileres de bancs de l'etapa anterior, on seuen amuntegades les criatures; de cop, l'aire lliure i la llum envaeixen les imatges, i són fotografies de criatures fent classe al bosc, dibuixant, pintant, fent esport... Un canvi radical s'ha esdevingut en la concepció educativa i en els espais on s'imparteix educació, de manera que, per fi, anar a l'escola és una experiència tan positiva que mai no oblidarà aquell alumnat.

Malauradament, aquest període va ser de curta durada. L'entrada del «nacionals» el 1939 inicia una nova

etapa per a l'educació, una etapa en què tot sembla tornar al seu lloc anterior. L'«escola nacional» fa passes enrere: es torna a l'educació segregada per sexes, a l'educació segregada per classes, encara que això no es digui explícitament, sinó que s'estableixi mitjançant els filtres econòmics. A les aules fosques i els espais tancats. I així, i amb algunes excepcions, vam arribar al 1975.

Cal agrair moltíssim a l'autora, Núria Bosom, i a totes les persones que han col·laborat en aquest llibre que ens hagin fet a mans una part important de la història educativa de la ciutat. Una història que ens continua parlant de la fragilitat dels avenços que anem aconseguint i de la necessitat de preservar-los al màxim perquè el futur sigui cada vegada millor.

*Un grup de nenes del Grup Escolar Collaso i Gil ju-
guen al pati de l'escola l'any 1934.*

Introducció

ROSTRES I MEMÒRIES: LA VIDA ESCOLAR A BARCELONA (1900-1975)

Núria Bosom Palau, arxivera i historiadora

Les escoles de Barcelona, entre els primers anys del segle xx i el final del franquisme, són el fil conductor d'aquest llibre, que convida a mirar el passat a través de la memòria escolar. Les fotografies ofereixen una finestra a un món educatiu que ha marcat generacions i que reflecteix, alhora, els canvis socials, culturals i polítics de la ciutat. Aquest recorregut visual pels centres escolars permet endinsar-se en moments clau de la història barcelonina i evoca experiències compartides, espais familiars i gestos quotidians que desperten records d'infantesa sovint oblidats.

En un segle xx marcat per guerres, revolucions i dictadures, l'escola va ser un espai clau on molts barcelonins van aprendre, van créixer i van construir el seu món. A través d'aquestes imatges, es descobreix el procés de transformació de l'ensenyament a Barcelona, marcat per reformes i la introducció de noves metodologies pedagògiques, iniciatives privades i institucions públiques, que reflecteix les tensions entre tradició i modernitat, entre immobilisme i renovació, i entre elit i accés universal a l'educació. Més enllà de l'aprenentatge formal, l'escola es revela com un espai de socialització, descobriment i formació de valors, on infants i mestres construïen experiències que transcendien les parets de l'aula. Malgrat les dificultats, les restriccions dels diversos règims polítics i

LLUÍS GIRAU IGLESÍAS / AFCEC

HILARI GRÀCIA / LABANS-BCN-GRÀCIA - FONDS ESCOLA BALDIRI REIXAC

les disputes ideològiques, l'escola també va ser un lloc de protecció, especialment en períodes complexos, i va deixar una empremta durable en la història de Barcelona.

Aquest volum, estructurat en quatre capítols i amb 164 fotografies en blanc i negre, moltes inèdites i procedents d'àlbums familiars i arxius públics i privats, ofereix una visió dels canvis i la diversitat de l'escola a la ciutat. Les imatges reflecteixen escoles públiques i privades, laiques i confessionals, amb diferents orientacions pedagògiques i ideològiques, i mostren la complexitat i la riquesa d'una experiència compartida per milers d'infants. Sense pretendre ser un estudi exhaustiu –Barcelona disposa de monografies d'un gran interès sobre aquesta temàtica–, el llibre proposa una crònica visual centrada especialment en l'educació primària, tot i que d'una manera puntual també inclou la secundària i l'es-

cola bressol, i construeix, així, una mirada plural i oberta que capta la vida quotidiana de l'escola: aules, patis, activitats, gestos i moments que transmeten emoció i memòria col·lectiva.

Més enllà del seu valor documental, les fotografies tenen una intensa càrrega emocional. Fixen gestos senzills –una lliçó, un joc, una mirada, un rostre– capaços de transmetre molt més del que aparentment mostren. Alhora, connecten amb les pròpies experiències escolars i evoquen records i emocions. Mirar aquestes escoles del passat permet reflexionar sobre la funció essencial de l'educació en la societat i sobre el paper fonamental del professorat en la formació de les noves generacions barcelonines.

Classe de Ciències Naturals de l'Escola Baldiri Reixac als anys trenta.

1900-1930

La transformació de l'educació

A principis del segle xx, l'escola pública de Barcelona era limitada i rígida. Hi predominaven els mètodes memorístics i disciplinaris, amb poc espai per a l'aprenentatge actiu, i molts infants de classes populars combinaven escola i treball. L'analfabetisme i la baixa escolarització eren habituals, malgrat l'obligatorietat establerta per la Llei Moyano (1857), i una gran part de l'educació recaigué en l'Església, que atenia sobretot les classes benestants. En aquest context van sorgir experiències pedagògiques inspirades en l'Escola Nova, que posava l'infant al centre de l'aprenentatge, en l'ensenyament en català, impulsat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i en els corrents racionalistes i llibertaris de Francesc Ferrer i Guàrdia amb la seva Escola Moderna. L'impuls més decisiu arribà amb les institucions públiques, especialment l'Ajuntament, en què pedagogs com Manel Ainaud consolidaren projectes a través de la Comissió de Cultura (1916) i del Patronat Escolar (1922), que van situar Barcelona en el centre del moviment pedagògic català, que assolí el seu punt culminant durant la Segona República.